Svet
Evropske unije

Bruselj, 20. november 2026
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

SPREMNI DOPIS

Pošiljatelj:	za generalno sekretarko Evropske komisije: direktorica Martine DEPREZ
Datum prejema:	3. november 2026
Prejemnik:	Thérèse BLANCHET, generalna sekretarka Sveta Evropske unije
Št. dok. Kom.:	COM(2026) 602 final
Zadeva:	POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ *o napredku pri izvajanju nacionalnih strateških okvirov za Rome ob upoštevanju strateškega okvira EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov ter Priporočila Sveta o enakosti, vključevanju in udeležbi Romov*

Delegacije prejmejo priloženi dokument COM(2026) 602 final.

Priloga: COM(2026) 602 final

EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 3.11.2026
COM(2026) 602 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ

o napredku pri izvajanju nacionalnih strateških okvirov za Rome ob upoštevanju strateškega okvira EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov ter Priporočila Sveta o enakosti, vključevanju in udeležbi Romov

{SWD(2026) 330 final}

Kazalo

UVOD 1
I. PARTNERSTVA IN INSTITUCIONALNA ZMOGLJIVOST 2
II. CILJI EU 5
II.I Boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter njuno preprečevanje 5
II.II Zmanjševanje revščine in socialne izključenosti 7
II.III Spodbujanje udeležbe z opolnomočenjem, sodelovanjem in zaupanjem 9
II.IV Povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega vključujočega rednega izobraževanja 11
II.V Povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega in trajnostnega zaposlovanja 13
II.VI Izboljšanje zdravja Romov ter povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev 15
II.VII Povečanje dejanskega enakega dostopa do ustreznih desegregiranih stanovanj in osnovnih storitev 17
III. ROMI V REGIJI ŠIRITVE 19
IV. UKREPI EU 20
ZAKLJUČEK 25

UVOD

Evropska unija (EU) temelji na načelu, da bi vsi njeni državljani morali imeti možnost za polno udeležbo v družbi. Enakost, vključevanje in spoštovanje temeljnih pravic so temeljne vrednote EU, ki usmerjajo zakonodajo, politike in ukrepe EU. Te vrednote so bistvene za socialno kohezijo, gospodarsko odpornost in dolgoročno konkurenčnost. Komisija je v tem okviru in v skladu s svojo agendo Unije enakosti nediskriminacijo in vključevanje določila za ključni prednostni nalogi. Spodbujanje enakosti, vključevanja in udeležbe Romov je sestavni del te zaveze, ki prispeva k uresničevanju pravic in načel, zapisanih v Pogodbah in Listini Evropske unije o temeljnih pravicah.

Romi[1] so največja etnična manjšina v Evropi, ki po ocenah šteje od 10 do 12 milijonov ljudi po vsej celini, od tega jih več kot šest milijonov živi v EU[2]. Pričakuje se, da se bo to število s pristopom držav Zahodnega Balkana znatno povečalo. Številni Romi se kljub stalnim prizadevanjem na nacionalni ravni in ravni EU še naprej soočajo z diskriminacijo, anticiganizmom in socialno-ekonomsko izključenostjo. Za odpravo teh stalnih neenakosti je bil 7. oktobra 2020 sprejet okrepljeni strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov za obdobje 2020–2030. Uvedel je sedem ciljev na ravni EU[3] in prvič predlagal glavne kvantitativne ciljne vrednosti EU za leto 2030. Spodbuja „skupni, vendar diferenciran pristop“, v skladu s katerim si vse države članice prizadevajo za doseganje skupnih ciljev na ravni EU in izvajanje minimalnih zavez, hkrati pa svoje ukrepe prilagajajo nacionalnim okoliščinam in deležu svojega romskega prebivalstva. Države članice z znatnim deležem romskega prebivalstva naj bi sprejele ambicioznejše zaveze. Okvir je bil okrepljen s priporočilom Sveta z dne 12. marca 2021, v katerem so se države članice zavezale, da bodo sprejele in izvajale svoje nacionalne strateške okvire za Rome. Podpora izvajanju teh instrumentov EU je zagotovljena z nacionalnimi kontaktnimi točkami za Rome, financiranjem EU, mehanizmi spremljanja in vzajemnim učenjem, ki skupaj zagotavljajo skupni okvir za ukrepanje, odgovornost in usklajevanje, s čimer skupne cilje spreminjajo v kolektivno evropsko zavezo.

V okviru dvoletnega cikla spremljanja strateškega okvira EU za Rome vse države članice[4] Evropski komisiji predložijo poročila o napredku pri izvajanju svojih nacionalnih strateških okvirov za Rome. Komisija na tej podlagi objavi konsolidirano oceno napredka po vsej EU. To tretje poročilo Komisije o izvajanju zajema razvoj dogodkov v obdobju od 1. junija 2023 do 31. marca 2025[5].

---

[1] Uporaba izraza „Romi“ kot krovnega izraza zajema širok spekter različnih ljudi romskega porekla, kot so: Romi, Sinti, Kaléji, Romaničali in Bojaši/Rudari. Zajema tudi skupine, kot so Aškali, Egipčani, Jeniši, Domi, Lomi, Romi in Abdali, pa tudi potujoče populacije, vključno z etničnimi Travellers ali osebami, imenovanimi z upravnim izrazom *Gens du voyage*, ter osebe, ki se identificirajo kot Cigani, ne da bi se zanikale njihove posebne značilnosti.

[2] Svet Evrope, komisar za človekove pravice (2025), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights (Neslišanih 12 milijonov – komisar Sveta Evrope izdal nujni poziv k ukrepanju za pravice Romov in Travellers), 1. oktober 2025.

[3] (i) Boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter njuno preprečevanje; (ii) zmanjšanje revščine in socialne izključenosti, da se premosti socialno-ekonomska vrzel med Romi in splošnim prebivalstvom; (iii) spodbujanje udeležbe z opolnomočenjem, sodelovanjem in zaupanjem; (iv) povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega vključujočega rednega izobraževanja; (v) povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega in trajnostnega zaposlovanja; (vi) izboljšanje zdravja ter povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev ter (vii) povečanje dejanskega enakega dostopa do ustreznih desegregiranih stanovanj in osnovnih storitev.

[4] Z izjemo Malte.

[5] Ukrepi, ki so se izvajali po obdobju poročanja, so v to poročilo vključeni le, če so jih nacionalne kontaktne točke za Rome sporočile Komisiji.

Poleg nacionalnih poročil se ta ocena opira na dva dodatna vira dokazov. Prvič, na raziskavo o Romih iz leta 2024, ki jo je izvedla Agencija Evropske unije za temeljne pravice in ki zagotavlja primerljive podatke o položaju Romov[6]. Drugič, na prispevke romskih in proromskih organizacij civilne družbe ter drugih deležnikov (v nadaljnjem besedilu: deležniki), ki so bili zbrani v okviru treh ključnih pobud: pobude za civilno spremljanje Romov, namenskega dialoga o izvajanju s komisarko Lahbib in poziva k predložitvi dokazov. Ti prispevki zagotavljajo dragocen vpogled v izzive, s katerimi se deležniki srečujejo pri izvajanju strateškega okvira EU za Rome, ter v načine za izboljšanje njegovega izvajanja.

Države članice so sprejele ukrepe za okrepitev upravljanja in spremljanja, boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter izboljšanje dostopa Romov do izobraževanja, zaposlitve, zdravstvenega varstva in stanovanj, tudi s pobudami, ki jih financira EU. Ugotovitve iz raziskave o Romih iz leta 2024 kažejo izboljšave od leta 2016, vključno z zmanjšanjem resne materialne prikrajšanosti in deleža mladih Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, povečanjem deleža Romov v plačanem delu, večjo vključenostjo v vzgojo in varstvo predšolskih otrok ter izboljšanjem stanovanjskih razmer. Kljub temu je napredek po državah članicah in področjih politike še vedno neenakomeren, pomembni izzivi pa ostajajo tudi pri prenosu političnih zavez v konkretne izboljšave za Rome.

V tem poročilu sta ocenjena izvajanje nacionalnih strateških okvirov za Rome ter napredek pri doseganju splošnih in posamičnih ciljev iz strateškega okvira EU za Rome. Poročilo obravnava tudi razvoj dogodkov v regiji širitve in ustrezne ukrepe na ravni EU. Dopolnjuje ga delovni dokument služb Komisije, ki vsebuje informativne preglede za posamezne države, ki jih je pripravila Komisija, ter pregled nacionalnih kvantitativnih ciljev in sporočenega napredka, ki ga je pripravila Agencija Evropske unije za temeljne pravice (glej Dodatek).

I. PARTNERSTVA IN INSTITUCIONALNA ZMOGLJIVOST

Učinkovito upravljanje je bistveno za izvajanje nacionalnih strateških okvirov za Rome. Čeprav so vse države članice vzpostavile strukture upravljanja, osredotočene na nacionalne kontaktne točke za Rome, še vedno obstajajo znatne razlike v institucionalnih zmogljivostih, usklajevanju, udeležbi deležnikov in izvajanju na lokalni ravni. Te ureditve je treba okrepiti, da bi se na podlagi nacionalnih strategij začeli izvajati učinkoviti ukrepi. V tem okviru so deležniki opozorili na trdovratne izzive pri pretvarjanju nacionalnih strateških okvirov za Rome v učinkovito lokalno ukrepanje, med katerimi so zlasti: razdrobljeno upravljanje, omejene občinske zmogljivosti in politično občutljiva vprašanja, ki vplivajo na opredelitev prednostnih nalog in izvajanje ukrepov za vključevanje Romov. Zato je treba zagotoviti močnejšo podporo v obliki krepitve zmogljivosti in tehnične pomoči.

Glavni dosežki

Vse države članice poročevalke so določile nacionalne kontaktne točke za Rome, ki so odgovorne za usklajevanje izvajanja njihovih nacionalnih strateških okvirov za Rome. Več držav si prizadeva okrepiti delovanje nacionalnih kontaktnih točk za Rome s povečanjem števila zaposlenih, izboljšanjem institucionalnih ureditev ali zagotovitvijo več proračunskih sredstev[7]. V več primerih so nacionalne kontaktne točke za Rome neposredno vključene v mehanizme spremljanja in usklajevanja programov[8]. To prispeva k boljšemu vključevanju

[6] Raziskava zajema 10 držav članic (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT, RO, ES) in tri države kandidatke (AL, MK, RS).
[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.

prednostnih nalog vključevanja Romov v širše socialne in kohezijske politike. Na primer, nacionalna kontaktna točka za Rome na Slovaškem je polnopravna članica odbora za spremljanje Programa Slovaška 2021–2027, tj. programa kohezijske politike, ki ga sofinancirata Evropski socialni sklad plus (ESS+) in Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), ter usklajuje posebno komisijo, namenjeno marginaliziranim romskim skupnostim. Ciper je ustanovil odbor za spremljanje svojega nacionalnega strateškega okvira za Rome, v katerem sodelujejo ministrstva in predstavniki Romov, da bi se okrepilo usklajevanje in sodelovanje pri oblikovanju politik.

Izvajanje ukrepov za vključevanje Romov temelji tudi na sodelovanju z regionalnimi in lokalnimi organi. Občine imajo pomembno vlogo pri izvajanju ukrepov na ključnih področjih, kot so izobraževanje, stanovanjska politika in socialne storitve. Grčija je na primer uvedla okvir, v skladu s katerim je 85 občin že predložilo lokalne akcijske načrte za vključevanje Romov, da bi zagotovile usklajenost z nacionalnimi prednostnimi nalogami.

Skupno 20 držav članic[9] redno spremlja izvajanje svojih nacionalnih strateških okvirov za Rome in je opredelilo vsaj en kvantitativni ali kvalitativni cilj. Spodbudno je, da so skoraj vse države z znatnim deležem romskega prebivalstva določile kvantitativne cilje in kazalnike za vsaj pet ciljev. Češka, Slovaška in Španija so razvile trdne okvire za spremljanje, usklajene s kazalniki strateškega okvira EU za Rome, medtem ko je bolgarski okvir bolj omejen, vendar v splošnem usklajen s temi kazalniki. Okviri za spremljanje v preostalih državah članicah z znatnim deležem romskega prebivalstva so v različnih fazah razvoja, pri čemer je treba nekatere kazalnike ali ciljne vrednosti v času poročanja še opredeliti ali dopolniti (glej Dodatek), kar vpliva na oceno napredka pri doseganju nacionalnih ciljev.

Kjer so nacionalni cilji določeni v okviru nacionalnih strateških okvirov za Rome (ciljna leta se razlikujejo), razpoložljive informacije kažejo različen napredek pri njihovem doseganju: Bolgarija poroča, da je dosegla svoje cilje za leto 2030 na področjih udeležbe v predšolski vzgoji in doseganja višje sekundarne izobrazbe, medtem ko je na drugih področjih dosegla določen napredek; Slovaška je na dobri poti pri doseganju svojih ciljev za leto 2030 na področju stanovanjskih razmer Romov in njihove udeležbe; Španija je dosegla nekatere cilje za leto 2026 v zvezi z anticiganizmom, vendar zaostaja na drugih področjih, zlasti na področju izobraževanja; napredek pri doseganju ciljev za leto 2030 na Češkem je bil omejen ali pa ga sploh ni bilo. Informacije, ki so jih predložile Madžarska, Grčija in Romunija, ne omogočajo ocene napredka pri doseganju njihovih nacionalnih ciljev (za Madžarsko in Grčijo za leto 2030 ter za Romunijo za leto 2027; glej Dodatek). Analiza Agencije Evropske unije za temeljne pravice kaže, da se je od leta 2016 izboljšalo 10 od 16 kazalnikov. Vendar napredek še vedno ne zadostuje za dosego večine splošnih in posamičnih ciljev strateškega okvira EU za Rome do leta 2030, medtem ko je cilj na področju zaposlovanja trenutno na dobri poti.

Ocena in preostali izzivi

Države članice še naprej krepijo strukture upravljanja, ki podpirajo vključevanje Romov. Zagotavljanje zadostnih institucionalnih zmogljivosti in virov za nacionalne kontaktne točke za Rome je še vedno bistveno za učinkovito medsektorsko usklajevanje. Vključevanje Romov je vse bolj del splošnih politik, ki pa pogosto ne vsebujejo posebnih zaščitnih ukrepov za Rome in ukrepov za ozaveščanje, ki bi Romom omogočili dostop do teh politik in da imajo od njih koristi.

[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

Nezadostno usklajevanje med nacionalnimi in lokalnimi organi je še vedno veliko ozko grlo, zaradi česar je nacionalne strategije težje preoblikovati v učinkovito lokalno ukrepanje. V decentraliziranih sistemih je izvajanje pogosto še vedno prepuščeno prosti presoji, pri čemer se občine izogibajo izvajanju ukrepov, ki se dojemajo kot politično občutljivi, kot je odprava segregacije, in dajejo prednost kratkoročnim ukrepom, ki ne povzročajo večjih konfliktov.

Za doseganje doslednih rezultatov so potrebne zanesljivejše ureditve upravljanja, ki med drugim vključujejo jasnejše pristojnosti, učinkovito spremljanje in večjo odgovornost. S krepitvijo usklajevanja in upravnih zmogljivosti, zlasti s ciljno usmerjeno krepitvijo zmogljivosti in ustreznimi spodbudami na občinski ravni, se lahko izboljša izvajanje ukrepov za vključevanje Romov in poveča učinkovito črpanje sredstev EU. Še vedno je bistveno, da se okrepi povezava med strukturami upravljanja in izvajanjem programov, ki jih financira EU.

V državah članicah so potrebna nadaljnja prizadevanja za okrepitev okvirov za spremljanje. Cilji in kazalniki v nekaterih primerih še niso opredeljeni ali so še vedno nepopolni, spremljanje pa se pretežno opira na kazalnike izložkov namesto na kazalnike rezultatov. Te pomanjkljivosti odražajo širše omejitve glede razpoložljivosti in primerljivosti podatkov po vsej EU. Uradna statistika v več državah članicah ne zajema ustrezno romskega prebivalstva, zato je težko oceniti neenakosti in napredek skozi čas. Primerljivejše metodologije bi skupaj z razčlenjenimi in nadomestnimi podatki[10], kadar je to ustrezno in zakonsko dovoljeno, okrepile z dokazi podprto oblikovanje politik ter izboljšale popolnost in primerljivost poročanja. Kadar velikosti vzorcev to dopuščajo, bi lahko spremljanje poleg primerjav s splošnim prebivalstvom zajelo tudi razlike znotraj romskega prebivalstva.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, zlasti tiste z znatnim deležem romskega prebivalstva, naj:

- **okrepijo mandat, kadrovski vidik in financiranje nacionalnih kontaktnih točk za Rome**, zagotovijo njihovo učinkovito vključevanje v usklajevanje in spremljanje splošnih in ciljno usmerjenih politik ter programov, ki jih financira EU, ter jim omogočijo spremljanje napredka glede na strateški okvir EU za Rome;
- **okrepijo spremljanje nacionalnih strateških okvirov za Rome, da bi se spremljal napredek glede na jasne cilje in kazalnike rezultatov**, usklajene s strateškim okvirom EU za Rome, z uporabo razčlenjenih in nadomestnih podatkov, kadar je to ustrezno in zakonsko dovoljeno;
- **okrepijo usklajevanje med ravnmi upravljanja**, zlasti z **okrepitvijo lokalnega izvajanja** z jasneje opredeljenimi pristojnostmi, večjo udeležbo deležnikov, večjimi upravnimi zmogljivostmi občin in izboljšanimi mehanizmi odgovornosti.

[10] Na voljo na spletnem naslovu: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9a007e7e-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_3&format=PDF.

II. CILJI EU

Ta oddelek vsebuje pregled napredka pri doseganju sedmih ciljev strateškega okvira EU za Rome. Za vsak cilj so predstavljeni ustrezni krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030, ki zagotavljajo merila, na podlagi katerih se ocenjuje napredek.

II.I Boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter njuno preprečevanje

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:

- delež Romov, ki so žrtve diskriminacije, zmanjšati vsaj za polovico
- delež splošnega prebivalstva, ki mu je neprijetno, da ima za sosede Rome, zmanjšati vsaj za tretjino

Anticiganizem je priznan kot oblika rasizma proti Romom[11], ki v EU še naprej spodbuja socialno izključenost in diskriminacijo ter omejuje dostop do izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva, stanovanj in drugih osnovnih storitev. Ker močno vpliva na splošni napredek pri enakosti, vključevanju in udeležbi Romov, je boj proti anticiganizmu hkrati samostojen cilj in medsektorska prednostna naloga strateškega okvira EU za Rome.

Ugotovitve iz raziskave o Romih iz leta 2024 kažejo, da je skoraj vsak tretji Rom (31 %) doživel diskriminacijo na podlagi etničnega porekla. Tudi ravni zaupanja v institucije ostajajo razmeroma nizke: le približno polovica romskih anketirancev (49 %) poroča, da zaupa policiji v svoji državi, medtem ko jih le dva od petih (40 %) izražata zaupanje v nacionalni pravni sistem. Na podlagi rezultatov raziskave Eurobarometer iz leta 2023 bi bilo le 67 % anketirancem iz držav članic prijetno imeti vsakodnevne stike z romskim sodelavcem na delovnem mestu[12]. Deležniki so poudarili, da so prizadevanja za boj proti anticiganizmu kljub vse večjemu priznavanju v okvirih politike še vedno razdrobljena in pogosto kratkoročna, zato je treba zagotoviti bolj sistematično in vključujoče ukrepanje.

Glavni dosežki

Precejšnje število držav članic je v obdobju poročanja sprejelo ukrepe za povečanje priznavanja in prepoznavnosti anticiganizma. Nekatere države članice[13] so povečale institucionalno zmogljivost za boj proti anticiganizmu; Nemčija je ustanovila neodvisni center za poročanje in informiranje o anticiganizmu (MIA), Španija je začela pripravljati državni pakt proti anticiganizmu, Litva pa je začela posvetovanja o specializirani strokovni komisiji za boj proti anticiganizmu. Na Češkem in Slovaškem so bili okviri politike in institucionalni okviri okrepljeni z uradnim sprejetjem opredelitve anticiganizma. Ozaveščanje javnosti se je dodatno spodbujalo prek medijev in kampanj ozaveščanja, vključno z latvijsko dokumentarno serijo[14], pripravljeno v okviru latvijske platforme za vključevanje Romov, ki jo financira EU.

Več držav članic[15] je okrepilo storitve za podporo žrtvam diskriminacije in kaznivih dejanj iz sovraštva z izboljšanimi pritožbenimi mehanizmi, pravno pomočjo in storitvami ozaveščanja.

---

[11] Anticiganizem (oblika rasizma proti Romom) je zgodovinsko zakoreninjen strukturni pojav, ki se pojavlja na institucionalni, družbeni in medosebni ravni. Izvira iz tega, kako večina vidi in obravnava tiste, ki veljajo za „cigane“. Zakoreninjen je v procesu „drugačenja“, ki temelji na negativnih in pozitivnih stereotipih, ki ne prikazujejo stvarne slike.

[12] Novi podatki o kazalniku glede Romov kot sosedov bodo na voljo v prihodnji raziskavi Eurobarometer iz leta 2026.

[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.

[14] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.

[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.

Bolgarija je na primer zagotovila več tisoč pravnih svetovanj s pomočjo mobilnih ekip, predvsem na oddaljenih lokacijah[16], in uvedla mobilno aplikacijo za lažji dostop do pravnega varstva[17].

Pobude za ozaveščanje in spominski dogodki, kot sta dan spomina na žrtve holokavsta nad Romi in mednarodni dan Romov, so v številnih državah članicah[18] postali širše priznani, kar je prispevalo k večji ozaveščenosti javnosti o romski zgodovini in kulturi. Na primer, v Franciji je bil s spominskim projektom v kraju Montreuil-Bellay priznan pregon približno 1 850 Romov med drugo svetovno vojno, o čemer ozaveščata spominsko obeležje in načrtovani muzej. Nizozemska poslanska zbornica je oktobra 2025 sprejela predlog poslanke Mikal Tseggai, s katerim je nizozemske Rome, Sinte in Travellers formalno priznala kot narodno manjšino na podlagi Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin.

Ocena in preostali izzivi

Kljub temu, da politika namenja vse več pozornosti anticiganizmu, sta izvajanje in izvrševanje ukrepov za boj proti anticiganizmu in diskriminaciji Romov še vedno neenakomerna in razdrobljena po državah članicah, kar odraža trdovratne vrzeli v politični zavezanosti in šibke mehanizme izvrševanja. Institucije zato pogosto ne prevzemajo zadostne odgovornosti za prakse, kot so ločeno izobraževanje in prisilne izselitve.

Prijavljanje diskriminacije in incidentov iz sovraštva je še vedno na splošno nezadostno zaradi nizkega zaupanja v institucije, strahu pred povračilnimi ukrepi in slabe seznanjenosti s pritožbenimi mehanizmi. Zato primanjkuje zanesljivih podatkov, kar otežuje oblikovanje in ocenjevanje učinkovitih ukrepov politike. Hkrati se še vedno poroča, da so pomisleki glede policijskih praks, vključno z etničnim profiliranjem in nesorazmerno uporabo sile, glavne ovire za zaupanje in vključevanje.

Trdovratne vrzeli na nacionalni in podnacionalni ravni v etnično razčlenjenih podatkih o diskriminaciji romskega prebivalstva ter večplastnih in presečnih oblikah diskriminacije, skupaj z neenotnimi praksami spremljanja, še naprej ovirajo ocenjevanje trendov in rezultatov. Organi za enakost v številnih državah članicah imajo omejena sredstva, pooblastila ali neodvisnost, kar zmanjšuje njihovo zmožnost zagotavljanja učinkovitega pravnega varstva in sodelovanja v strateških sodnih postopkih. Države članice so morale do junija 2026 prenesti novi direktivi EU o organih za enakost[19]. Pravilno izvajanje in celovita uskladitev zahtev bosta bistvena za povečanje neodvisnosti, sredstev in učinkovitosti organov za enakost ter odpravo teh pomanjkljivosti.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

[16] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1.
[17] Na voljo na spletnem naslovu: https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.
[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.
[19] Direktiva Sveta (EU) 2024/1499 z dne 7. maja 2024 in Direktiva (EU) 2024/1500 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. maja 2024 o standardih za organe za enakost. Na voljo na spletnem naslovu: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj oziroma https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

- **okrepijo izvajanje in izvrševanje protidiskriminacijske zakonodaje EU in zakonodaje EU o kaznivih dejanjih iz sovraštva** z: (i) zagotavljanjem ustreznih sankcij; (ii) izboljšanjem dostopa do pritožbenih mehanizmov; (iii) sistematičnim beleženjem incidentov anticiganizma in (iv) obravnavanjem nezadostnega prijavljanja z ukrepi, ki krepijo zaupanje v javne institucije in spremljajo spremembe na področju zaupanja v institucije;
- **spodbujajo pobude za ozaveščanje javnosti, ohranjanje spomina in izobraževanje, ki obravnavajo zgodovino in kulturo Romov ter anticiganizem**, med drugim v okviru šolskih učnih načrtov ter z usposabljanjem učiteljev, sodelovanjem z mediji in spominskimi dejavnostmi za odpravljanje stereotipov in predsodkov v družbi;
- **sistematično obravnavajo anticiganizem v sektorskih politikah**, zlasti na področju izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva in stanovanjske politike, z bojem proti diskriminaciji, krepitvijo institucionalnih praks ter spodbujanjem ozaveščanja in usposabljanja ključnih strokovnjakov.

II.II Zmanjševanje revščine in socialne izključenosti

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:

- vrzel v revščini med Romi in splošnim prebivalstvom zmanjšati vsaj za polovico
- vrzel v revščini med romskimi in drugimi otroki zmanjšati vsaj za polovico

Trdovratna revščina med Romi je še vedno razlog za resno zaskrbljenost po vsej EU. Otroci so nesorazmerno prizadeti, saj se že od zgodnjega otroštva soočajo s kumulativno prikrajšanostjo, ki povečuje tveganje medgeneracijske izključenosti in znatno omejuje družbeno mobilnost.

Ugotovitve iz raziskave o Romih iz leta 2024 potrjujejo, da sta revščina in težek ekonomski položaj med romskimi skupnostmi še vedno zelo razširjena. Na splošno je tveganju revščine izpostavljenih 77 % romskih otrok, kar je približno štirikrat več kot pri splošnem prebivalstvu. Poleg tega jih 40 % živi v gospodinjstvih, ki se soočajo z resno materialno prikrajšanostjo[20]. Ta delež se je od leta 2016 bistveno izboljšal (66 %), vendar so ravni še vedno znatno višje kot pri splošnem prebivalstvu (7 %[21]). Deležniki so poudarili večdimenzionalno in medgeneracijsko naravo revščine Romov ter potrebo po celostnih odzivih politike na različnih sektorskih področjih (izobraževanje, zaposlovanje, zdravstveno varstvo, stanovanjska politika). Opozorili so tudi, da je več držav članic sicer okrepilo sisteme socialne zaščite, povečalo denarne dajatve ali izboljšalo dostop do njih, vendar so ukrepi za odpravljanje revščine in socialne izključenosti, namenjeni Romom, še vedno omejeni, zlasti tisti, namenjeni premagovanju ovir za dostop do splošne podpore, kot so upravne ovire, omejen dostop do informacij in nizka raven zaupanja v javne institucije.

Glavni dosežki

Številne države članice[22] so poročale o ukrepih za izboljšanje dostopa do socialne zaščite, zlasti prek mehanizmov ozaveščanja, kot je belgijski projekt veznih členov, t. i. Bridge Figures (Flandrija), ki je dosegel na tisoče ranljivih družin, vključno s številnimi Romi, in zagotovil

[20] Resna materialna prikrajšanost je opredeljena kot nezmožnost gospodinjstva, da si privošči vsaj štiri od devetih osnovnih dobrin ali izdatkov, vključno z ustreznim ogrevanjem, rednimi hranljivimi obroki in nepričakovanimi izdatki (raziskava o Romih iz leta 2024, str. 32).
[21] Na voljo na spletnem naslovu: Eurostat 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.
[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.

praktično podporo pri dostopu do lokalnih šol in javnih storitev. Ta pristop je pripomogel h gradnji medsebojnega zaupanja med lokalnimi Romi in javnimi institucijami, hkrati pa je krepil samostojnost lokalnih Romov.

Omejeno število držav članic[23] je poročalo o izvajanju ciljno usmerjenih ukrepov za Rome, namenjenih obravnavanju revščine in socialne izključenosti, medtem ko nekatere države članice[24] te izzive obravnavajo kot medsektorsko vprašanje v okviru drugih sektorskih ciljev. Na primer, italijanska projekta Accedere in Salute, ki ju sofinancira ESS+ in sta namenjena Romom kot eni od prikrajšanih skupin, sta vzpostavila celosten medsektorski pristop, ki je prispeval k znatnemu zmanjšanju števila prebivalcev, ki živijo v segregiranih naseljih.

Več držav članic[25] je poročalo tudi o osredotočenosti na revščino otrok med Romi, ki jo podpirajo instrumenti financiranja EU. Bolgarija je na primer uvedla shemo, sofinancirano iz ESS+, ki zagotavlja bone za prehrano in spremljevalno podporo otrokom iz prikrajšanih družin, Hrvaška pa je z mobilnimi terenskimi ekipami zagotavljala podporo družinam v izoliranih naseljih[26].

Ocena in preostali izzivi

Revščina v romskih skupnostih je kljub stalnim prizadevanjem še vedno zelo razširjena in je še naprej ena najbolj trdovratnih oblik socialno-ekonomske izključenosti v EU. Določen napredek je sicer bil dosežen zlasti zaradi ukrepov za izboljšanje dostopa do socialne zaščite in socialnih storitev. Vendar ostaja omejen in neenakomeren, pri čemer je večina ukrepov osredotočena na dostop do prejemkov, ne pa na obravnavo strukturnih dejavnikov revščine.

Kriza zaradi COVID-19 je stanje še poslabšala, saj so se povečale obstoječe vrzeli in izničil del napredka, doseženega pred letom 2020, posledice krize pa so se čutile v celotnem obdobju poročanja. Teritorialne razlike in neenakomerna porazdelitev storitev dodatno ovirajo vključevanje, zlasti na oddaljenih območjih. Pristojni organi bi morali proaktivno obravnavati „nevidne ovire“, kot so digitalna izključenost in neobstoj osebnih dokumentov ali listin o lastninski pravici, zaradi česar je najbolj marginaliziranim gospodinjstvom in brezdomnim Romom onemogočen dostop do socialne zaščite.

Revščina in socialna izključenost Romov sta posledica medsebojno povezanih globoko zakoreninjenih prikrajšanosti, ki se ohranjajo med generacijami. Za obravnavo teh izzivov so potrebni celostni odzivi politike, ki socialno zaščito združujejo z ukrepi na področju izobraževanja, zaposlovanja, stanovanj in zdravja.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

- **ukrepe za vključevanje Romov uskladijo s splošnimi politikami za boj proti revščini in politikami na področju otrokovih pravic**, med drugim s posebnimi zaščitnimi ukrepi in kazalniki, namenjenimi Romom, da se romskim družinam in otrokom zagotovi enak dostop;

[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.centar-medjimurje.hr/.

- **izboljšajo dostop do socialne zaščite in javnih storitev**, med drugim s poenostavitvijo upravnih postopkov in odpravljanjem „nevidnih ovir“, kot so digitalna izključenost, neobstoj osebnih dokumentov ali listin o lastninski pravici ter omejeno doseganje najbolj marginaliziranih Romov;
- **oblikujejo celostne dolgoročne odzive na revščino in socialno izključenost Romov**, v okviru katerih se socialna zaščita združuje z ukrepi na področju izobraževanja, zaposlovanja, stanovanjske politike in zdravstvenega varstva, da bi se obravnavale strukturne in medgeneracijske prikrajšanosti.

Namen načel za učinkovite politike za boj proti revščini, objavljenih skupaj s strategijo za boj proti revščini, je usmerjanje učinkovitih strategij za boj proti revščini na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Vključujejo naslednje točke, ki so v okviru tega poročila še posebej pomembne:

- **finančna sredstva so usklajena s cilji politike z uporabo sredstev EU**, vključno s sredstvi, povezanimi z izvajanjem nacionalnih in regionalnih partnerskih načrtov, za podporo in dopolnitev prizadevanj nacionalnih, regionalnih in lokalnih organov v **boju proti revščini in socialni izključenosti**;
- oblikujejo se **ciljno usmerjeni ukrepi** v podporo **skupinam z večjim tveganjem revščine ali socialne izključenosti**, vključno z Romi;
- vzpostavljeni so **ciljno usmerjeni programi** za izboljšanje ravni in **kakovosti priložnosti za učenje** za učence, dijake in študente iz gospodinjstev z nizkimi dohodki (dodatno financiranje šol, strokovni razvoj učiteljev, mentorstvo, štipendije in finančna pomoč, dostop do objektov in gradiva, desegregacijski ukrepi, tudi za Rome itd.);
- **sistematično kartiranje segregiranih romskih naselij** s soglasjem skupnosti ter ocenjevanje za opredelitev ravni tveganja revščine in resne materialne prikrajšanosti ter vrzeli v dostopu do osnovnih storitev, ob hkratnem zagotavljanju njihove vključenosti v postopke urbanističnega načrtovanja.

II.III Spodbujanje udeležbe z opolnomočenjem, sodelovanjem in zaupanjem

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:

- okrepiti zmogljivosti vsaj 90 nevladnih organizacij in jih vključiti v vseevropsko usklajeno spremljanje romske civilne družbe
- zagotoviti udeležbo romskih nevladnih organizacij kot polnopravnih članic v odborih za spremljanje vseh programov, ki obravnavajo potrebe romskih skupnosti
- podvojiti delež Romov, ki prijavijo diskriminacijo, kadar se ta zgodi
- spodbujati udeležbo Romov v političnem življenju na lokalni, regionalni in nacionalni ravni ter ravni EU v državah članicah z znatnim deležem romskega prebivalstva

Smiselna udeležba Romov je bistvena za odpravljanje dolgotrajnih neenakosti, krepitev demokratičnega upravljanja in povečanje zaupanja v javne institucije. Ozaveščenost o strukturah institucionalne podpore se je povečala, saj je za vsaj en organ za enakost ali podobno institucijo slišalo že 46 % anketiranih Romov v primerjavi z 29 % leta 2016. Deležniki so poudarili, da je udeležba Romov kljub razširitvi formalnih struktur za udeležbo pogosto še vedno omejena ali zgolj simbolična. Smiselno udeležbo omejujejo nestabilno financiranje in v nekaterih okoliščinah omejevanje državljanskega prostora.

Glavni dosežki

Države članice so poročale o postopnem napredku pri politični udeležbi Romov na lokalni in nacionalni ravni. Predstavniki Romov so vse bolj prisotni v lokalnih svetih[27], na županskih položajih[28] in v nacionalnih parlamentih[29]. Čeprav so to pozitivne spremembe, je udeležba Romov v političnem odločanju na splošno še vedno omejena, predstavniki Romov pa v večini držav članic še naprej zasedajo precej premalo voljenih in višjih javnih funkcij.

Več držav članic[30] je poročalo o vzpostavitvi ali okrepitvi posvetovalnih organov, povezanih z izvajanjem nacionalnih strateških okvirov za Rome ali povezanih procesov oblikovanja politike, ki vključujejo romsko civilno družbo. Na primer, avstrijska platforma za dialog z Romi, ki jo financira EU, se je trdno uveljavila kot stabilen instrument, ki omogoča dialog med romsko civilno družbo in javno upravo. Nemški participativni dialog o podatkih, ki ga vodi zvezna agencija za boj proti diskriminaciji, združuje javne organe in civilno družbo za razvoj metod zbiranja podatkov o diskriminaciji, ki jih odobri skupnost.

Več držav članic[31] je poročalo o vključevanju Romov v pobude od spodaj navzgor na lokalni ravni. Ključni primer je slovaški projekt Razvojne skupine za participativno lokalno načrtovanje, ki se financira s sredstvi EU in v okviru katerega je bilo za podporo lokalnemu načrtovanju organiziranih več kot 120 forumov skupnosti, medtem ko se je Estonija osredotočila na krepitev lokalnega dialoga z odprtjem romskega mladinskega centra v Valgi in romskega kulturnega centra v Talinu.

Ocena in preostali izzivi

Čeprav ustanovitev posvetovalnih organov kaže na vse večje institucionalno priznavanje udeležbe Romov, je njihova vključenost pogosto omejena na formalno posvetovanje, katerega vpliv na določanje agende in rezultate politike je omejen. Ključni izziv je še vedno zagotavljanje oprijemljivega vpliva mehanizmov za udeležbo na politike in rezultate.

Participativno spremljanje temeljnih pravic se postopoma razvija po vsej EU, pri čemer je več držav članic vzpostavilo specializirane organe za nadzor nad izvajanjem zakonodaje o kaznivih dejanjih iz sovraštva in preprečevanju diskriminacije[32]. Vendar so prakse še vedno nedosledne, medtem ko upravne, pravne in finančne omejitve še naprej omejujejo operativne in zagovorniške zmogljivosti številnih romskih in proromskih organizacij, zlasti na lokalni ravni. To vpliva na zmožnost takih organizacij, da sodelujejo pri spremljanju, podpirajo skupnosti in so udeleženi v procesih oblikovanja politik. Nizka stopnja zaupanja v institucije, izkušnje z diskriminacijo in v nekaterih okoliščinah omejevanje državljanskega prostora še naprej spodkopavajo udeležbo in udejstvovanje.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR, v zadnjem času tudi HU.
[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.
[32] AT, IE, DE, HU, HR.

- **okrepijo institucionalne okvire za udeležbo Romov in spodbujajo politično zastopanost Romov**, predstavnikom Romov ter romskim in proromskim organizacijam pa omogočijo smiselno in raznoliko zastopanost ter vpliv na določanje agende, oblikovanje politik ter izvajanje in spremljanje na nacionalni, regionalni in lokalni ravni;
- **povečajo participativno spremljanje in odgovornost** s sistematičnim vključevanjem romske in proromske civilne družbe v zbiranje podatkov, nadzor in spremljanje ukrepov za boj proti diskriminaciji in vključevanje Romov, tudi kot polnopravnih članic ustreznih odborov za spremljanje;
- **zagotovijo trajno podporo romskim in proromskim organizacijam** s poenostavljenimi upravnimi postopki, večletnim financiranjem in krepitvijo zmogljivosti, hkrati pa zaščitijo državljanski prostor, obravnavajo diskriminacijo in povečajo zaupanje v javne institucije.

II.IV Povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega vključujočega rednega izobraževanja

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:
- vrzel v udeležbi v vzgoji in varstvu predšolskih otrok zmanjšati vsaj za polovico
- delež romskih otrok, ki obiskujejo segregirane osnovne šole, zmanjšati vsaj za polovico
- vrzel pri dokončanju višjega sekundarnega izobraževanja zmanjšati vsaj za tretjino

Izobraževanje je ključni pogoj za enake možnosti, socialno mobilnost in dejavno udeležbo v družbi, pravica do kakovostnega in vključujočega izobraževanja pa je zapisana v prvem načelu evropskega stebra socialnih pravic. Vendar je za mnoge Rome enak dostop do kakovostnega in vključujočega rednega izobraževanja še vedno nedosegljiv, čeprav je bistven za premagovanje izključenosti in omogočanje njihove polne udeležbe v družbi in gospodarstvu.

Ugotovitve iz raziskave o Romih iz leta 2024 kažejo določen napredek na tem področju, vendar so razlike še vedno prisotne. Udeležba v vzgoji in varstvu predšolskih otrok[33] se je povečala z 42 % leta 2016 na 53 % leta 2024, vendar je še vedno precej pod povprečjem EU, ki znaša 95 %[34]. Višje sekundarno izobraževanje zaključi le približno tretjina mladih Romov v primerjavi z več kot štirimi od petih v splošnem prebivalstvu. Še vedno je prisotna tudi segregacija, saj skoraj polovica romskih otrok obiskuje šole, v katerih je večina ali vsi sošolci Romi. Deležniki so navedli določen napredek, zlasti na področju vzgoje in varstva predšolskih otrok ter prizadevanj za zmanjšanje zgodnjega opuščanja šolanja. Hkrati so poudarili, da so za trajen napredek v vključujočem izobraževanju potrebni močnejši ukrepi za odpravo desegregacije, dolgoročno financiranje in izboljšano spremljanje.

Glavni dosežki

V obdobju poročanja so skoraj vse države članice poročevalke[35] sprejele ukrepe, ki naj bi zagotovili, da bodo njihovi izobraževalni sistemi postali bolj vključujoči, in izboljšali dostop romskih otrok do kakovostnega učenja. Udeležba v vzgoji in varstvu predšolskih otrok se je znatno povečala, zlasti v Bolgariji, na Madžarskem, v Sloveniji in na Slovaškem, kjer so vlade razširile cenovno dostopno ali obvezno udeležbo v predšolski vzgoji ter okrepile sodelovanje

[33] Otroci med tretjim letom starosti in šoloobvezno starostjo.
[34] Na voljo na spletnem naslovu: Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.
[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.

z romskimi starši. Več podpore je bilo na voljo tudi romskim dijakom in študentom v sekundarnem in terciarnem izobraževanju, pri čemer je več držav povečalo dostop do štipendij, mentorstva in ukrepov za zagotavljanje enakopravnosti[36]. Tako je bilo na primer v Romuniji, kjer je socialne štipendije prejelo več kot 72 000 romskih dijakov in študentov. Madžarska mreža 180 Tanodas podpira predvsem romske učence iz prikrajšanih okolij z obšolskimi dejavnostmi za preprečevanje osipa v šolah.

V nekaterih državah članicah[37] so se pilotni projekti, financirani s sredstvi EU, zlasti v okviru ESS+ ter mehanizma za okrevanje in odpornost, razširili in vključili v nacionalne izobraževalne sisteme. Bolgarija je na primer več kot 1 300 izobraževalnih mediatorjev uspešno premestila s projektne podpore na stalna delovna mesta, ki jih financira država. Nekatere države članice[38] so sprejele tudi ukrepe za bolj neposredno obravnavo segregacije, vključno s podporo za prevoz, prilagoditvami vpisnih postopkov in dodatnim pedagoškim osebjem. Na Slovaškem so bili uvedeni pravno zavezujoči standardi, ki prepovedujejo segregacijo v izobraževanju in so podprti z metodološkim priročnikom za šole[39].

Ocena in preostali izzivi

Na podlagi nedavnega napredka so potrebna nadaljnja prizadevanja za odpravo trdovratnih vrzeli v učnih rezultatih med Romi in splošnim prebivalstvom. Bistvena ostajata zlasti povečanje udeležbe v vzgoji in varstvu predšolskih otrok ter povečanje stopenj dokončanega sekundarnega izobraževanja. Napredek pri sistemskih pristopih k desegregaciji[40] na vseh ravneh izobraževanja je ključen za zagotavljanje enakega dostopa do kakovostnega učenja in prekinitev krogov prikrajšanosti. Hkrati se lahko rezultati romskih učencev dodatno izboljšajo z zagotavljanjem, da vključujoče redno izobraževanje nudi celovito podporo, tudi socialno, čustveno, psihološko in jezikovno.

Številni ukrepi vključujočega izobraževanja so še vedno odvisni od kratkoročnega projektnega financiranja, medtem ko je spremljanje rezultatov še naprej neenotno, kar omejuje njihovo trajnostnost in učinkovitost. Obstoječe pobude, ki med drugim vključujejo mediatorje, mentorstvo in pilotne programe, zagotavljajo trdno podlago, ki jo je mogoče razširiti in vključiti v trajnostne pristope na ravni celotnega sistema.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

- **okrepijo sistemsko desegregacijo na vseh ravneh izobraževanja** s preprečevanjem in obravnavanjem segregacije ter učinkovitim izvrševanjem protidiskriminacijske zakonodaje, hkrati pa zagotovijo ustrezno izobraževalno, psihološko in jezikovno podporo ter izboljšajo usklajevanje med izobraževalnimi, socialnimi in družinskimi storitvami ter spremljajo napredek pri kakovostnem vključujočem rednem izobraževanju, zlasti v državah članicah z znatnim deležem romskega prebivalstva;

[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.
[40] Sistemski pristopi k desegregaciji pomenijo usklajene strukturne ukrepe in ukrepe politike, namenjene odpravi segregacije in zagotavljanju enakega dostopa do vključujočega kakovostnega izobraževanja za vse učeče se, vključno z romskimi otroki.

- **preidejo s kratkoročnega projektnega financiranja na trajnostne, prožne in odzivne okvire financiranja za vključujoče izobraževanje**, ki šolam in občinam omogočajo učinkovito dodeljevanje sredstev glede na potrebe, ohranjanje podpornega osebja in nadaljnje izvajanje dolgoročnih ukrepov vključevanja;
- **okrepijo dostop do vzgoje in varstva predšolskih otrok ter podprejo prehod romskih učencev v višje sekundarno izobraževanje in njegovo dokončanje** z zagotavljanjem cenovno ugodnih in dostopnih storitev, ciljno usmerjenim ozaveščanjem in vključevanjem staršev, mentorstvom ter ukrepi za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja.

II.V Povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnega in trajnostnega zaposlovanja

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:

- zaposlitveno vrzel med Romi in splošnim prebivalstvom zmanjšati vsaj za polovico
- zaposlitveno vrzel po spolu med Romi zmanjšati vsaj za polovico
- razliko v deležu splošnega prebivalstva in mladih Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, zmanjšati vsaj za polovico

Vključevanje na trg dela je ključni dejavnik zmanjševanja revščine, socialne kohezije in dejavne udeležbe v družbi. EU se sooča z demografskimi spremembami ter vse večjim pomanjkanjem delovne sile in spretnosti, zato je vse pomembnejše, da se razpoložljivi človeški potencial čim bolj izkoristi. Romi kot ena od najmlajših skupin prebivalstva v Evropi predstavljajo vse večji delež prihodnjih novih udeležencev na trgu dela v več državah članicah. Vendar se mnogi še vedno soočajo z diskriminacijo, omejenim dostopom do izobraževanja in usposabljanja ter prekarno zaposlitvijo. Spodbujanje enakosti in vključevanja Romov bi zato prispevalo k socialni koheziji in gospodarski rasti.

Po podatkih raziskave o Romih iz leta 2024 54 % Romov opravlja plačano delo, v primerjavi s 43 % leta 2016, vendar je to še vedno precej pod stopnjo delovne aktivnosti splošnega prebivalstva (75 %[41]). Delež mladih Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, se je prav tako zmanjšal z 62 % leta 2016 na 47 % leta 2024, čeprav ostaja bistveno višji od deleža v splošnem prebivalstvu (9 %[42]). Neenakosti pri zaposlovanju so posebej izrazite pri ženskah: le 38 % romskih žensk opravlja plačano delo v primerjavi z 69 % romskih moških, kar kaže na trdovratno vrzel med spoloma. Kljub temu raziskava kaže, da je mogoče do leta 2030 doseči skoraj vse cilje strateškega okvira EU za Rome na področju zaposlovanja, pri čemer so v Bolgariji, na Madžarskem, v Italiji in Španiji dosežena znatna izboljšanja. Deležniki so opozorili na trdovratne ovire pri vključevanju na trg dela, vključno z diskriminacijo, vrzelmi med spoloma in razdrobljenimi sistemi podpore. Kot učinkovite ukrepe so izpostavili pristope, kot so mentorstvo in mediacija, izobraževanje druge priložnosti ter ciljno usmerjena podpora za romske ženske, in opozorili na potencial romskega podjetništva za podporo lokalnemu socialno-ekonomskemu razvoju.

Glavni dosežki

[41] Na voljo na spletnem naslovu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] Na voljo na spletnem naslovu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.

Večina držav članic poročevalk[43] je izvedla ukrepe za izboljšanje dostopa Romov do kakovostnega in trajnostnega zaposlovanja, vključno z delovnimi praksami, vajeništvi in programi poklicnega usposabljanja. Pomemben dosežek v Italiji in Španiji je poudarek na digitalnem vključevanju in v prihodnost usmerjenih spretnostih, da bi se izboljšal dostop Romov do storitvenega in digitalnega sektorja[44].

Pojavljajo se tudi lokalne in regionalne pobude, namenjene Romom, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo,[45] in romskim ženskam[46]. Finska je na primer vzpostavila namenski nabor delodajalcev za zaposlovanje romskih pripravnikov v različnih sektorjih[47], Švedska pa je razvila orodja za ozaveščanje v romskih jezikih za pritegnitev mladih iskalcev zaposlitve. Pot do vključevanja na trg dela je tudi socialno gospodarstvo[48]. V socialnih podjetjih na Slovaškem je danes zaposlenih več kot 10 100 Romov, Grčija je ustanovila 14 romskih socialnih zadrug, Češka pa je predložila zakon o vključujočem socialnem podjetništvu.

Poleg uveljavljenih vlog mediatorjev v različnih sektorjih[49] Romi vse pogosteje zasedajo višje upravne položaje. Irsko ministrstvo za pravosodje je začelo izvajati pilotni program pripravništva za Travellers in Rome v državni upravi. Več držav članic[50] je poročalo o združevanju podpore zaposlovanju z ukrepi za socialno vključevanje, kot je mentorstvo, pogosto s financiranjem iz ESS+. Pomemben primer je belgijski projekt Rom Werkt, ki s pomočjo sredstev ESS zagotavlja kulturno občutljivo podporo zaposlovanju in udeležbi, prilagojeno potrebam Romov.

Ocena in preostali izzivi

Kljub postopnemu izboljšanju od leta 2016 udeležba Romov na trgu dela še naprej znatno zaostaja za udeležbo splošnega prebivalstva. Glavni strukturni izziv je še vedno prehod iz neformalnega zaposlovanja ali zaposlovanja nizko usposobljenih delavcev v stabilnejša in kakovostnejša delovna mesta, ki ga pogosto ovirata pomanjkanje spretnosti in poklicna segmentacija. Da bi se odpravile vrzeli in prekinil krog medgeneracijske revščine, bi morale države članice dati prednost izobraževanju odraslih in vseživljenjskemu učenju ter zagotoviti poti druge priložnosti in podporo pri opismenjevanju, ki osebam, ki zgodaj opustijo šolanje, in odraslim omogočajo prehod v stabilno in kakovostno zaposlitev.

Številne države članice se še naprej opirajo predvsem na splošne ukrepe za zaposlovanje, ki pogosto ne vključujejo posebnega pristopa do Romov in zaščitnih ukrepov zanje. Ciljno usmerjeno doseganje, zlasti Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, in romskih žensk, je še vedno omejeno, kar zmanjšuje učinkovitost podpore zaposlovanju.

Čeprav širitev socialnega gospodarstva zagotavlja nove priložnosti za vključevanje na trg dela, je njegova vloga še vedno omejena po obsegu in večini romskih iskalcev zaposlitve še ne ponuja celovite poti do trajnostnega zaposlovanja. Glavni oviri sta še vedno stalna

[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] Accedere|Invitalia se izvaja v IT, Acceder pa v Gabinete de Comunicación v ES.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] Na voljo na spletnem naslovu: https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.
[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

diskriminacija na trgu dela in zaposlitvena vrzel po spolu, številne pobude pa so še vedno kratkoročne, kar omejuje njihovo trajnostnost in prehod v stabilno zaposlitev.

Smernice za nadaljnje izboljšave
Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

- **okrepijo ciljno usmerjeno podporo zaposlovanju za Rome**, zlasti za mlade in ženske, in sicer z ozaveščanjem, usmerjanjem in aktivacijo ter v sodelovanju z delodajalci, javnimi službami za zaposlovanje in socialnimi partnerji, po potrebi tudi prek pobud socialnega gospodarstva;
- **združijo ciljno usmerjeno podporo zaposlovanju za Rome** z dostopnimi potmi do poklicnega usposabljanja, izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja ali izobraževanja druge priložnosti, hkrati pa zagotovijo, da so Romi učinkovito vključeni v splošne ukrepe za zaposlovanje in da se s temi ukrepi izboljšuje dostop do kakovostnega in trajnostnega zaposlovanja;
- **okrepijo ukrepanje proti diskriminaciji na trgu dela in anticiganizmu,** vključno z ozaveščanjem in strožjim izvrševanjem zakonodaje o enakem obravnavanju v sodelovanju z organi za enakost in romsko civilno družbo.

II.VI Izboljšanje zdravja Romov ter povečanje dejanskega enakega dostopa do kakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:
- vrzel v pričakovani življenjski dobi med Romi in splošnim prebivalstvom zmanjšati vsaj za polovico

Dostop do zdravstvenega varstva je temeljna pravica in temelj socialne vključenosti. Vendar številne romske skupnosti še naprej živijo v razmerah, ki negativno vplivajo na njihovo zdravje, vključno s slabimi stanovanjskimi in sanitarnimi razmerami, izpostavljenostjo okoljskim tveganjem ter omejenim dostopom do osnovnih storitev. Dostop dodatno omejujejo ovire, kot so pomanjkanje zdravstvenega zavarovanja, upravne ovire, oddaljenost od zdravstvenih ustanov in diskriminacija v zdravstvenih ustanovah, kar ima posledice tako za posameznike kot za družbo.

Ugotovitve iz raziskave o Romih iz leta 2024 potrjujejo, da so neenakosti na področju zdravja še vedno znatne. Romski moški živijo v povprečju osem let manj, ženske pa 7,4 leta manj kot splošno prebivalstvo. Te vrzeli kažejo na trdovratne neenakosti pri dostopu do zdravstvenih storitev in zdravstvenega varstva ter širše socialno-ekonomske prikrajšanosti. Deležniki so poročali, da na zdravstvene izide Romov močno vplivajo socialni dejavniki, kot so stanovanjske razmere, zaposlovanje, revščina in diskriminacija, zato so pozvali k celostnim odzivom, ki združujejo zdravstveno varstvo s socialno podporo in ozaveščanjem skupnosti. Ugotovljeno je bilo, da se romske ženske soočajo s posebej velikimi zdravstvenimi tveganji, zlasti pri dostopu do zdravstvenega varstva mater in reproduktivnega zdravstvenega varstva, kar poudarja potrebo po ciljno usmerjenih in kulturno občutljivih storitvah.

Glavni dosežki

Precejšnje število držav članic[51] je izvedlo ukrepe za izboljšanje zdravja Romov ter njihovega dostopa do zdravstvenega varstva in socialnih storitev. Več držav članic[52] je dodatno institucionaliziralo vlogo medkulturnih mediatorjev ter vzpostavilo mreže, ki Romom pomagajo, da se znajdejo v zdravstvenih sistemih, izboljšujejo komunikacijo z izvajalci in zagotavljajo podporo pri upoštevanju navodil glede zdravljenja. Romunija ima na primer stabilno mrežo zdravstvenih mediatorjev in patronažnih medicinskih sester, Portugalska pa izvaja usposabljanje za zdravstvene delavce o strukturnih neenakostih in ovirah, ki prispevajo k nižji pričakovani življenjski dobi Romov.

Grčija in Bolgarija sta razširili dostop do osnovnih zdravstvenih storitev za Rome, ki nimajo zavarovanja, vključno z zagotovljenim presejalnim testom za novorojenčke ne glede na zavarovalni status. Druge države članice[53] vlagajo v pridobivanje znanja o zdravju Romov, med drugim z namenskimi raziskavami, ciljno usmerjenim zbiranjem podatkov z zaščitnimi ukrepi in izboljšanimi orodji za spremljanje. Na Češkem je rok za prijave v okviru odškodninske sheme za nezakonito sterilizirane romske ženske podaljšan, da se lahko prijavi več žrtev.

Ocena in preostali izzivi

Učinkovit in pravičen dostop do zdravstvenega varstva in socialnih storitev je še vedno ključen izziv, zlasti za Rome, ki živijo na marginaliziranih, podeželskih ali oddaljenih območjih, in tiste brez stabilnega upravnega statusa. Zdravstveno varstvo se zagotavlja predvsem prek splošnih sistemov. Čeprav se je z ukrepi, ki med drugim vključujejo mediatorje, izboljšalo ozaveščanje, je njihov učinek pogosto omejen na lokalno raven in odvisen od kratkoročnega financiranja. Romi brez zavarovanja, vključno z nekaterimi mobilnimi državljani EU in državljani tretjih držav z neurejenim pravnim položajem, so v več državah članicah še vedno izpostavljeni tveganju izključenosti.

Diskriminacija in anticiganizem v zdravstvenih ustanovah še naprej ogrožata zaupanje in ovirata pravočasno iskanje zdravstvene pomoči, medtem ko omejeno spremljanje zdravstvenih izidov Romov ovira oblikovanje politik na podlagi dokazov. Izboljšanje dostopa do zdravstvenega varstva samo po sebi verjetno ne bo znatno zmanjšalo neenakosti, če ne bo zagotovljeno celostno ukrepanje za obravnavo širših socialnih dejavnikov zdravja in usklajeno ukrepanje na različnih področjih politike. To bi moralo vključevati boljšo podporo na področju duševnega zdravja in čustveno podporo za obravnavanje dolgotrajnega stresa in travm, ki so posledica stalne diskriminacije in socialne izključenosti.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

- **zagotovijo enak in učinkovit dostop do kakovostnega zdravstvenega varstva** z zmanjšanjem upravnih, finančnih in drugih ovir, ki prizadenejo romske skupnosti, vključno z ovirami, povezanimi z zavarovalnim kritjem, dokumentacijo, revščino ali statusom prebivanja, ob hkratni krepitvi preventivnega zdravstvenega varstva, zdravstvenega varstva mater, reproduktivnega zdravstvenega varstva in zdravstvenega varstva na področju duševnega zdravja;

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO, SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

- **institucionalizirajo in vzdržno financirajo vlogo romskih zdravstvenih mediatorjev in služb za ozaveščanje skupnosti**, zlasti na marginaliziranih in oddaljenih območjih, ter spodbujajo kulturno občutljivo zdravstveno varstvo, zdravstveno pismenost in sodelovanje med zdravstvenimi in socialnimi storitvami ter romskimi skupnostmi;
- **obravnavajo socialne dejavnike zdravja** s celostnimi politikami, ki povezujejo zdravstveno varstvo s stanovanjskimi in sanitarnimi razmerami, izobraževanjem, zaposlovanjem in zmanjševanjem revščine, ob podpori okrepljenega spremljanja, udeležbe Romov in vzdržnega financiranja, zlasti v državah članicah z znatnim deležem romskega prebivalstva.

II.VII Povečanje dejanskega enakega dostopa do ustreznih desegregiranih stanovanj in osnovnih storitev

Krovni cilji strateškega okvira EU za Rome za leto 2030:
- razliko v stanovanjski prikrajšanosti zmanjšati vsaj za tretjino
- zagotoviti, da ima vsaj 95 % Romov dostop do vodovodne vode
- razliko v prenaseljenosti zmanjšati vsaj za polovico

Ustrezna desegregirana stanovanja so bistvena za dostojanstvo, zdravje ter dostop do osnovnih storitev in pravic. To neposredno vpliva na rezultate na področju izobraževanja, zdravja in dobrega počutja, poleg tega pa zagotavlja podporo oskrbi v družinskem okolju in preprečuje nepotrebno ločevanje. Vendar se številna romska gospodinjstva po vsej EU še naprej soočajo s slabimi stanovanjskimi razmerami in stanovanjsko segregacijo.

Raziskava o Romih iz leta 2024 kaže, da 47 % Romov živi v vlažnih ali temnih stanovanjih ali stanovanjih brez primernih sanitarij (tj. v stanovanjski prikrajšanosti). Čeprav to pomeni izboljšanje v primerjavi z letom 2016 (61 %), je povprečje EU (18 %[54]) še vedno močno preseženo. Še vedno je prisotna tudi prenaseljenost, saj 83 % Romov živi v gospodinjstvih brez zadostnega bivalnega prostora. Deležniki so na posvetovanjih ugotovili, da so stanovanjske politike še vedno večinoma osredotočene na izboljšanje življenjskih razmer v segregiranih okoljih, zato so poudarili, da je treba splošne stanovanjske politike dopolniti s ciljno usmerjenimi ukrepi za marginalizirane romske skupnosti in okrepljenim spremljanjem rezultatov desegregacije.

Glavni dosežki

Približno polovica držav članic je poročala o ukrepih za izboljšanje dostopa Romov do ustreznih desegregiranih stanovanj in osnovnih storitev, pri čemer so uporabljale kombinacijo ciljno usmerjenih ukrepov[55] in splošnih sistemov z zaščitnimi ukrepi za Rome[56]. Napredek je viden pri prehodih na ustreznejše stanovanjske rešitve. V Italiji se je število ljudi, ki živijo v segregiranih naseljih, znatno zmanjšalo, Francija pa uporablja digitalno platformo Resorption-Bidonvilles za preselitev družin iz začasnih barakarskih naselij v stalne domove. Lokalni organi v Sloveniji vključujejo segregirana naselja v občinske urbanistične načrte, Romunija pa je

[54] Na voljo na spletnem naslovu: Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.
[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.

uporabila instrument za tehnično podporo za krepitev nacionalnih in lokalnih zmogljivosti za celostne ukrepe v neformalnih naseljih.

Zakonodajni razvoj je ta prizadevanja še dodatno utrdil, med drugim s sprejetjem zakona o cenovno dostopnih stanovanjih v Luksemburgu in akta o stanovanjski podpori na Češkem. Češki model združuje lokalno stanovanjsko podporo, protidiskriminacijske ukrepe in programe „Najprej stanovanja“, ki romskim družinam pomagajo pri preselitvi v stabilne, integrirane domove, hkrati pa prepoveduje naložbe v socialna stanovanja na segregiranih območjih. Hkrati so se nekatere države osredotočile na izboljšanje infrastrukture v obstoječih naseljih. Grčija in Hrvaška sta vlagali v komunalno infrastrukturo, kot so vodovod, električna energija in kanalizacija, na Poljskem pa so projekti prenove stanovanj in nakup nepremičnin na sekundarnem trgu romskim družinam pomagali izboljšati stanovanjske razmere[57].

Ocena in preostali izzivi

Stanovanjska segregacija je še vedno ključni strukturni izziv v več državah članicah, saj omejuje dostop romskih družin do ustreznih stanovanj in poglablja izključenost na področju izobraževanja, zaposlovanja in zdravstvenega varstva. Prisilne deložacije so še vedno resen razlog za zaskrbljenost, zlasti kadar se izvajajo brez zadostnih zaščitnih ukrepov ali dostopa do ustrezne nastanitve.

Pritiski na stanovanjskih trgih še naprej omejujejo napredek in poudarjajo potrebo po odločnejših ukrepih za razširitev dostopa do cenovno dostopnih in nesegregiranih stanovanj. Številna romska gospodinjstva se zaradi naraščajočih stanovanjskih stroškov, zlasti v mestnih območjih, omejene ponudbe socialnih stanovanj in omejevalnih upravnih zahtev ter neobstoja osebnih dokumentov ali birokratskih ovir za prijavo naslova soočajo z zmanjšanjem dostopa do stabilnih stanovanjskih rešitev. Diskriminacija pri dostopu do stanovanj, tudi na zasebnem najemniškem trgu, dodatno omejuje možnosti družin, da si zagotovijo ustrezna in nesegregirana stanovanja.

Čeprav je več držav članic poročalo o ukrepih za izboljšanje infrastrukture v naseljih, razširitev dostopa do socialnih stanovanj in podporo preselitvi v običajna stanovanja, je njihov učinek še vedno neenakomeren. Obseg številnih pobud je še vedno omejen ali pa se te pobude izvajajo projektno, spremljanje rezultatov desegregacije pa je še vedno šibko. Zlasti stalno osredotočanje na izboljšanje razmer v segregiranih naseljih ne vodi nujno k trajnostni desegregaciji.

Smernice za nadaljnje izboljšave

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, naj:

- v skladu s sklepi Sveta o ukrepih za zagotovitev enakega dostopa Romov do ustreznih in desegregiranih stanovanj ter za obravnavanje segregiranih naselij **obravnavajo teritorialno in stanovanjsko segregacijo** s spodbujanjem celostnih, dolgoročnih in trajnostnih poti iz segregiranih naselij do ustreznih stanovanj v običajnih skupnostih, zagotavljanjem dostopa do osnovnih storitev in infrastrukture ter sistematičnim spremljanjem rezultatov desegregacije, zlasti v državah članicah z znatnim deležem romskega prebivalstva;

[57] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

- v skladu s sklepi Sveta o dostopu ljudi, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, do storitev, vključno z Romi, **razširijo dostop do cenovno dostopnih, ustreznih in nesegregiranih stanovanj s povečanjem ponudbe socialnih stanovanj**, ciljno usmerjeno podporo osebam, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, poenostavljenimi upravnimi zahtevami in odločnejšim ukrepanjem proti diskriminaciji na zasebnem najemniškem trgu;
- uporabijo operativno zbirko orodij za uporabo sredstev EU za naložbe v socialna stanovanja in z njimi povezane storitve, ki jo je objavila Komisija, za spodbujanje desegregiranih in vključujočih sosesk ter obravnavanje potreb marginaliziranih skupnosti;
- **preprečijo prisilne izselitve in stanovanjsko negotovost** z zagotavljanjem varne posesti, mehanizmov zgodnjega opozarjanja in zaščite, dostopa do ustrezne nadomestne nastanitve ter neprekinjenega dostopa do izobraževanja, zaposlovanja in zdravstvenega varstva.

III. ROMI V REGIJI ŠIRITVE[58]

Položaj Romov v državah širitve[59] je ocenjen v okviru namenskih raziskav o Romih, ki sta jih izvedla Program Združenih narodov za razvoj in Svetovna banka ter jih je financirala Komisija. Raziskava za države vzhodnega sosedstva (Ukrajino, Moldavijo in Gruzijo) je bila zaključena spomladi 2026, nova raziskava za Zahodni Balkan pa še poteka.

V večini držav kandidatk in potencialnih kandidatk so Romi zaradi stereotipov, predsodkov, diskriminacije in anticiganizma še vedno najbolj prikrajšana skupina, kar vodi v socialno izključenost. Diskriminacija pri zaposlovanju je še vedno zelo razširjena, brezposelnost pa visoka. Romske ženske se soočajo tudi z več oblikami diskriminacije ter so izpostavljene večjemu tveganju nasilja na podlagi spola in nasilja v družini, romski otroci pa so lahko izpostavljeni delovnemu izkoriščanju ali prisilnim zgodnjim porokam. Čeprav se vpis v obvezno izobraževanje izboljšuje, je udeležba v vzgoji in varstvu predšolskih otrok še vedno pod nacionalnim povprečjem, zgodnje opuščanje šolanja je še vedno pogosto, udeležba v višjem sekundarnem in visokošolskem izobraževanju pa omejena. Še vedno je omejen tudi dostop do zdravstvenega varstva, zlasti za otroke, ki niso vključeni v formalno izobraževanje, in starejše osebe. Poleg tega so stanovanjske razmere v številnih naseljih še vedno neustrezne. Položaj Romov v vzhodnem sosedstvu se še poslabšuje zaradi razseljenosti, ki je posledica ruske agresije proti Ukrajini.

Vse partnerice z Zahodnega Balkana ter Ukrajina, Moldavija in Turčija so sprejele ali dokončujejo posodobljene strategije za Rome v skladu s strateškim okvirom EU za Rome ter poznanjskimi zavezami[60] za Zahodni Balkan. Vendar se je več nacionalnih akcijskih načrtov za izvajanje teh strategij izteklo leta 2025, nekatere partnerice pa še vedno pripravljajo nove načrte za naslednjih tri do pet let.

[58] „Regija širitve“ pomeni države kandidatke in potencialne kandidatke, ki so vključene v proces pristopa k EU. Celotni seznam držav je na voljo na: https://enlargement.ec.europa.eu/countries_en.

[59] Albanija, Bosna in Hercegovina, Kosovo* *(to poimenovanje ne posega v stališča glede statusa ter je v skladu z RVSZN 1244 in mnenjem Meddržavnega sodišča o razglasitvi neodvisnosti Kosova)*, Moldavija, Črna gora, Severna Makedonija, Srbija, Turčija, Ukrajina.

[60] Izjava partneric z Zahodnega Balkana o vključevanju Romov v okviru širitvenega procesa EU, Poznań, 5. julij 2019.

Kljub jasnim prizadevanjem za okrepitev obstoječih mehanizmov spremljanja ali vzpostavitev novih je napredek težko meriti, če so cilji presplošni. Nacionalne kontaktne točke za Rome so priznane kot ključni akterji vključevanja Romov, vendar je treba nameniti več pozornosti njihovemu mestu v upravni strukturi, institucionalnim zmogljivostim in finančnim virom. Svet Evrope še naprej podpira upravne zmogljivosti nacionalnih kontaktnih točk za Rome, ki jih sofinancira EU.

Anticiganizem je vključen v nacionalne okvire za Rome, vendar so ukrepi za njegovo odpravljanje še vedno omejeni. Čeprav večina organov za enakost obravnava primere diskriminacije Romov na Zahodnem Balkanu, v Ukrajini in Moldaviji, anticiganizem v protidiskriminacijska poročila in raziskave še ni vključen kot posebna kategorija.

Nacionalne strategije poskušajo obravnavati problem segregacije v izobraževanju in stanovanjskem sektorju, vendar so ukrepi za desegregacijo še vedno nezadostni ter imajo omejeno namensko financiranje ali ga sploh nimajo. V okviru projekta ukrepov za integracijo Romov, tj. *Roma Action for Roma Integration*, ki ga sofinancira EU in izvaja Sklad za izobraževanje Romov, je zagotovljena podpora dostopu do izobraževanja za romske otroke in mlade, vendar so potrebni dodatni nacionalni ukrepi za izboljšanje učnih rezultatov in zagotavljanje enakega dostopa do kakovostnega rednega izobraževanja na vseh ravneh. Reforme na področjih trga dela, spretnosti in izobraževanja v okviru načrta za rast za Zahodni Balkan naj bi po izvedbi koristile Romom. Potekajoča raziskava o Romih na Zahodnem Balkanu bo prav tako pomagala dodatno opredeliti vrzeli, ki jih bo treba odpraviti v okviru pogajanj o širitvi in na letnih ministrskih srečanjih, namenjenih enakosti in vključevanju Romov.

Smernice za nadaljnje izboljšave
Za pospešitev napredka na področju enakosti, vključevanja in udeležbe Romov Komisija poziva vlade v regiji širitve, naj:

- **sprejmejo nacionalne strategije za Rome in nacionalne akcijske načrte za obdobje po letu 2025** – in sicer tam, kjer jih še ni ali so prenehali veljati –, ki bodo usklajeni s strateškim okvirom EU za Rome, ter **dodelijo finančna sredstva** za njihovo trajnostno izvajanje, pa tudi **povečajo institucionalna pooblastila, kadrovske vire in finančna sredstva nacionalnih kontaktnih točk za Rome** ter zagotovijo njihovo vključevanje v načrtovanje, izvajanje in spremljanje nacionalnih programov in programov, ki jih financira EU;
- **okrepijo ukrepe za povečanje udeležbe Romov na trgu dela**, tudi pri zaposlovanju v javnem sektorju; **se učinkovito borijo proti anticiganizmu in diskriminaciji**, med drugim z izvrševanjem protidiskriminacijske zakonodaje, zagotavljanjem dostopa do pravnega varstva ter bojem proti sovražnemu govoru in kaznivim dejanjem iz sovraštva;
- **izvajajo priporočila** iz raziskav o Romih v Ukrajini in Moldaviji ter potekajoče raziskave o Romih na Zahodnem Balkanu.

IV. UKREPI EU

Države članice so v prvi vrsti odgovorne za izvajanje strateškega okvira EU za Rome ter priporočila Sveta iz leta 2021. Vendar je vloga Komisije podpirati ta prizadevanja z izvrševanjem zakonodaje, usklajevanjem politik, mobilizacijo instrumentov financiranja in spodbujanjem sodelovanja deležnikov.

Izvrševanje zakonodaje EU

Komisija je še naprej spremljala izvrševanje in uporabo: (i) direktive o rasni enakosti[61]; (ii) revidirane direktive o pravicah žrtev in (iii) okvirnega sklepa Sveta o boju proti rasizmu in ksenofobiji. V teku so trije postopki za ugotavljanje kršitev proti Češki, Slovaški in Madžarski zaradi segregacije Romov v izobraževanju. Oktobra 2024 je bil Češki poslan dodaten uradni opomin. Zadeva proti Slovaški je bila predložena Sodišču Evropske unije[62].

Poleg tega sprejetje direktiv (EU) 2024/1499 in 2024/1500 krepi minimalne standarde za organe za enakost v vseh državah članicah, da lahko ti učinkovito obravnavajo diskriminacijo in žrtvam pomagajo pri dostopu do pravnega varstva. Komisija bo države članice še naprej podpirala v okviru namenskih sestankov strokovnih skupin. Spremljala bo pravočasen in pravilen prenos[63] direktiv v nacionalno zakonodajo držav članic in pri tem uporabljala vsa razpoložljiva orodja, vključno z neformalnimi dialogi in uradnimi postopki za ugotavljanje kršitev.

Vključevanje enakosti Romov v pobude politike EU

V strategiji EU za boj proti rasizmu je anticiganizem jasno priznan kot posebna, ločena in globoko zakoreninjena oblika rasizma. Komisija v skladu s strategijo še naprej spodbuja tudi večjo raznolikost osebja in dostop do poklicnih priložnosti za premalo zastopane skupine, vključno z Romi, in sicer s ciljno usmerjenim ozaveščanjem na področju zaposlovanja in pripravništva, usposabljanjem kadrovskih strokovnjakov za odpravljanje nezavedne pristranskosti ter zbiranjem podatkov o enakosti. Hkrati strategija za enakost spolov za obdobje 2026–2030 in strategija za enakost LGBTIQ+ oseb za obdobje 2026–2030 poudarjata večplastno in presečno prikrajšanost, s katero se soočajo romske ženske in LGBTIQ+ osebe. Komisija je še naprej spodbujala raznolikost in vključevanje na delovnem mestu, vključno z enakostjo in vključevanjem Romov, prek platforme EU za listine o raznolikosti. Platforma olajšuje dialog in zagotavlja smernice, na primer o vključujočih praksah zaposlovanja.

Komisija je v obdobju poročanja enakost, vključevanje in udeležbo Romov še naprej vključevala v ustrezne politike, zakonodajo in programe financiranja EU, tudi prek notranje projektne skupine za enakost.

Na področjih stanovanjske politike in revščine tri dopolnjujoče se pobude, sprejete v letih 2025 in 2026, krepijo ukrepanje EU za spodbujanje vključevanja Romov. Evropski načrt za cenovno dostopna stanovanja vključuje ukrepe za podporo osebam v ranljivem položaju, vključno z Romi, ter izboljšuje dostop do dostojnih stanovanj z naložbami in ukrepi na področju socialnih stanovanj. To dopolnjuje priporočilo Sveta o boju proti stanovanjski izključenosti, vključno z brezdomstvom, s katerim se spodbujajo celostni, na posameznika osredotočeni in stanovanjsko usmerjeni pristopi, ki za obravnavanje brezdomstva in izključenosti združujejo stanovanja, socialne storitve in preventivne ukrepe. V priporočilu je priznano, da lahko stanovanjska izključenost in brezdomstvo nesorazmerno prizadeneta nekatere skupine, vključno z Romi, vsebuje pa tudi ukrepe za obravnavanje diskriminacije z dejavnostmi ozaveščanja, preglednimi merili za socialna stanovanja, usposabljanjem za odpravljanje nezavedne pristranskosti in podporo najemnikom, ki se soočajo z diskriminacijo.

---

[61] Glej tudi poročilo Komisije iz leta 2026 o uporabi direktive o rasni enakosti in direktive o enakosti pri zaposlovanju, ki je na voljo na spletnem naslovu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52026DC0364.

[62] Na voljo na spletnem naslovu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.

[63] Na voljo na spletnem naslovu: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/inf_26_1380.

Strategija EU za boj proti revščini poudarja, da lahko predsodki in stigmatizacija povečajo tveganje revščine za določene skupine, vključno z Romi, ter opozarja na cilj strateškega okvira EU za Rome glede prepolovitve vrzeli v revščini do leta 2030. Poudarja tudi zavezanost Komisije nadaljnjemu sodelovanju z državami članicami in deležniki pri ciljno usmerjenih ukrepih za boj proti revščini. Spremljajo jo Načela učinkovitih politik za boj proti revščini[64]. Na podlagi priporočila Sveta iz leta 2021, v katerem so romski otroci opredeljeni kot prednostna skupina, sporočilo o krepitvi evropskega jamstva za otroke napoveduje smernice za obravnavanje posebnih izzivov, s katerimi se soočajo romski otroci pri dostopu do storitev, in sicer s celostnimi ukrepi – od ozaveščanja in mediacije do vključujočega izobraževanja, podpore družinam in ukrepov na ravni skupnosti. To je strateška priložnost za spodbujanje bolj ciljno usmerjenih in učinkovitih politik za romske otroke – ki so še vedno nesorazmerno izpostavljeni revščini in diskriminaciji – ter za prekinitev medgeneracijskega kroga izključenosti. Napoveduje tudi razpis ESS+ za zbiranje predlogov s proračunom v višini 5 milijonov EUR za podporo transnacionalnim projektom, namenjenim izboljšanju dostopa do zaposlitve za mlade Rome, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo[65].

Za vključevanje Romov je pomembno tudi priporočilo Sveta o izboljšanju zagotavljanja digitalnih spretnosti v izobraževanju in usposabljanju, saj spodbuja pravičen dostop za prikrajšane in marginalizirane skupine, vključno z Romi, ter poziva države članice, naj obravnavajo vrzeli v dostopnosti ter teritorialne in socialno-ekonomske vrzeli, ki prispevajo k digitalni izključenosti. V priporočilu Sveta o človeškem kapitalu v Evropski uniji so Romi izrecno priznani kot ena od skupin, ki se soočajo z ovirami pri dostopu do kakovostnega izobraževanja in usposabljanja, s čimer se poudarja potreba po ciljno usmerjenih ukrepih za odpravljanje vrzeli v njihovih spretnostih in zaposlenosti. Akcijski načrt za boj proti spletnemu nadlegovanju „Varnejši na spletu, močnejši skupaj“ izrecno priznava Rome ter druge rasne in etnične manjšine kot posebej izpostavljene spletnemu nadlegovanju in nezakonitemu sovražnemu govoru, povezanima s sistemsko izključenostjo.

Čim boljša uporaba sredstev EU

Evropski socialni sklad plus v sedanjem programskem obdobju (2021–2027) v 15 državah članicah zagotavlja približno 1,8 milijarde EUR za financiranje ciljno usmerjenih ukrepov za Rome na področju izobraževanja, zaposlovanja in socialnega vključevanja. Evropski sklad za regionalni razvoj to dopolnjuje s ciljno usmerjenimi in splošnimi naložbami v stanovanja, socialno infrastrukturo, izobraževanje in zdravstveno varstvo, kar neposredno ali posredno koristi Romom. Namenski tematski omogočitveni pogoj za vključevanje Romov povezuje sklade in politike. Načrti za okrevanje in odpornost vključujejo ukrepe na več področjih socialne politike. Združujejo naložbe in reforme, pri čemer pozornost namenjajo prikrajšanim skupinam, vključno z Romi, in sicer s podpiranjem razvoja digitalnih in finančnih spretnosti ali desegregacije šol. Tudi Instrument za tehnično podporo državam članicam pomaga oblikovati strategije in politike, ki bolje obravnavajo izzive, s katerimi se soočajo marginalizirane romske skupnosti. Podpira na primer vključujoče izobraževanje, vključno z dejavnostmi za desegregacijo šol.

Program Erasmus+ je podprl več kot 480 projektov, ki spodbujajo vključevanje romskih skupnosti; njihova skupna vrednost je znašala skoraj 29 milijonov EUR, v njih pa je sodelovalo približno 1 500 organizacij po vsej EU. Projekti so bili osredotočeni predvsem na mladino, šolsko izobraževanje in izobraževanje odraslih ter so zajemali romske mediatorje, izboljšanje

[64] Ta načela so delno predstavljena v oddelku II.II tega poročila.
[65] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

dostopa lokalnih romskih organizacij do programa Erasmus+, učenje o holokavstu nad Romi in ohranjanje romskega jezika. Evropska solidarnostna enota je podprla več kot 100 projektov za spodbujanje vključevanja Romov, s sodelovanjem 104 organizacij in s sredstvi v višini več kot 1,4 milijona EUR, predvsem na področjih izobraževanja, kulture, športa, zdravja, okoljskega ukrepanja, vključevanja skupnosti in prostovoljstva mladih. V okviru programa EU za zdravje (2021–2027) je več pobud osredotočenih na neenakosti na področju zdravja, ki vplivajo na romske skupnosti, s poudarkom na preventivnem ukrepanju in dostopu do zdravstvenega varstva. Projekt ShowUp4Health na primer obravnava nenalezljive bolezni z odpravljanjem socialnih in okoljskih dejavnikov ter krepitvijo zdravstvene pismenosti med Romi. Evropske pobude, kot so SASTIPE, MENTBOX in JA MENTOR, spodbujajo dostop Romov do kakovostnih storitev na področju duševnega zdravja. Poleg tega so bili v okviru projekta SOLACE pilotno preizkušeni pristopi k presejanju za pljučnega raka, v katere je bilo vključeno romsko prebivalstvo na Hrvaškem, v Grčiji in na Madžarskem, in sicer v sodelovanju z mediatorji iz skupnosti. Interreg ponuja možnosti za sodelovanje, kot ponazarja projekt CHESS START, v katerem je sodelovalo več kot 100 romskih otrok iz Romunije in Madžarske.

Komisija je v okviru programa Državljani, enakost, pravice in vrednote še naprej podpirala nacionalne kontaktne točke za Rome pri vzpostavljanju ali krepitvi nacionalnih platform za Rome, ki zagotavljajo udeležbo Romov v postopkih odločanja. Komisija financira tudi transnacionalni projekt ROVA, ki krepi zmogljivosti romskih nevladnih organizacij. Razpisa za zbiranje predlogov EQUAL in REM v okviru programa Državljani, enakost, pravice in vrednote podpirata dejavnosti za boj proti rasizmu in diskriminaciji, vključno z anticiganizmom, ter spominske in izobraževalne dejavnosti o holokavstu nad Romi in suženjstvu Romov. Poleg tega tri organizacije na ravni EU, ki jih vodijo Romi in delujejo na področju krepitve zmogljivosti, kulture, zagovorništva in pravic Romov, v okviru programa delujejo kot institucionalni partnerji Komisije in prejemajo nepovratna sredstva za poslovanje.

Smernice za učinkovito uporabo sredstev EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov

Za pospešitev napredka pri doseganju ciljev na ravni EU v skladu s „skupnim, vendar diferenciranim pristopom“ Komisija poziva države članice, zlasti tiste z znatnim deležem romskega prebivalstva, naj:

- **okrepijo povezavo med strukturami upravljanja in sredstvi EU**, pri tem pa zagotovijo, da se prednostne naloge v zvezi z enakostjo in vključevanjem Romov odražajo v celotni zasnovi, izvajanju in vrednotenju programov, da bi se podprlo doseganje ciljev strateškega okvira EU za Rome do leta 2030;
- **združijo ciljno usmerjene ukrepe, ki obravnavajo specifične potrebe romskih skupnosti, z vključujočimi splošnimi politikami in storitvami**, s posebnim poudarkom na izobraževanju, zaposlovanju, zdravju, stanovanjski politiki in socialnem vključevanju, ter zagotavljajo usklajeno in celostno ukrepanje na različnih področjih politike in dolgoročne naložbe za obravnavanje večplastnih in medsebojno povezanih razsežnosti izključenosti;
- **zagotovijo, da naložbe v izobraževanje in stanovanja, financirane s sredstvi EU, spodbujajo načeli desegregacije in nesegregacije**, pri čemer je treba dati prednost desegregaciji, da se odpravi ali znatno zmanjša obstoječa segregacija z vključevanjem Romov v običajne šole in soseske, hkrati pa zagotoviti, da naložbe, kadar takojšnja desegregacija ni mogoča, ne ustvarjajo novih segregiranih okolij ali krepijo obstoječih (nesegregacija) in utirajo pot prihodnji desegregaciji.

Krepitev upravljanja in usklajevanja politik

Z evropskim semestrom se je še naprej spremljal položaj Romov ter usmerjalo oblikovanje in izvajanje reform in naložb držav članic za reševanje trdovratnih izzivov. V okviru cikla evropskega semestra za leto 2026 je v uvodnih izjavah priporočila Sveta opredeljena potreba po obravnavi izzivov, s katerimi se srečujejo romske skupnosti v Bolgariji, na Češkem, v Grčiji, na Madžarskem, v Romuniji, na Slovaškem in v Španiji. Zaporedne smernice za politike zaposlovanja, ki jih je sprejel Svet, dosledno uvrščajo marginalizirane romske skupnosti med skupine, za katere je potrebna ciljno usmerjena aktivacija na trgu dela, s čimer se enakost Romov vključuje v okvir EU za usklajevanje politike zaposlovanja.

V prihodnje bodo načrtovani nacionalni in regionalni partnerski načrti[66] v okviru večletnega finančnega okvira (VFO) za obdobje 2028–2034 državam članicam ponudili pomembno priložnost, da te izzive obravnavajo bolj celovito in ciljno usmerjeno. Komisija je enakost in vključevanje Romov vključila v več regulativnih predlogov za VFO za obdobje 2028–2034, med drugim v program AgoraEU, program za pravosodje in Erasmus+, saj vključevanje Romov ostaja politična in družbena prednostna naloga EU.

Spodbujanje udeležbe Romov in sodelovanja z deležniki

Komisija je še naprej podpirala udeležbo Romov s strukturiranim dialogom, krepitvijo zmogljivosti in institucionalnim sodelovanjem. Evropska platforma za vključevanje Romov vsako lete združuje organe in civilno družbo, da bi opredelili prednostne naloge in ocenili napredek pri doseganju ciljev za leto 2030. Sodelovanje z deležniki je vključevalo tudi redna srečanja z nacionalnimi kontaktnimi točkami za Rome in drugimi pristojnimi nacionalnimi organi, civilno družbo in evropsko mrežo nacionalnih organov za enakost (Equinet)[67].

Komisija je še naprej sodelovala z državami članicami, ki šest mesecev predsedujejo Svetu EU, in Evropskim parlamentom, da bi enakost, vključevanje in udeležba Romov ostali visoko na političnem dnevnem redu. Prav tako je dejavno podpirala teden Romov, z namenskimi izjavami obeležila mednarodni dan Romov in dan spomina na žrtve holokavsta nad Romi ter se 2. avgusta udeležila spominske slovesnosti v Auschwitzu.

Spodbujanje enakosti in boj proti anticiganizmu

Boj proti anticiganizmu zahteva trajno ukrepanje na vseh področjih politike. Komisija je sledila dvojnemu pristopu: neposredno obravnavanje tega pojava s ciljno usmerjenim ukrepanjem in javnim komuniciranjem ter hkratno vključevanje boja proti anticiganizmu v sektorska področja politik.

Komisija je v preteklih letih nadaljevala strukturirano sodelovanje s Svetom Evrope v okviru več skupnih programov, in sicer: (i) programa Roma Memory, ki se je začel izvajati junija 2024 in je spodbujal ozaveščenost o holokavstu nad Romi in spominu nanj; (ii) programa ROMACT, s katerim so se okrepile zmogljivosti lokalnih in regionalnih organov za delo na področju zagotavljanja vključevanja Romov, in (iii) programa EQUIROM, ki se je proti anticiganizmu boril s pozitivnim diskurzom o Romih v medijih. Poleg tega je namen kampanje Roma on Par

[66] V skladu s predlogom Komisije za VFO za obdobje 2028–2034 bi nacionalni in regionalni partnerski načrti združevali več tokov financiranja EU, vključno z Evropskim socialnim skladom in Evropskim skladom za regionalni razvoj.
[67] Na voljo na spletnem naslovu: https://equineteurope.org/.

(Enakovredni Romi) na družbenih medijih, ki se je začela na mednarodni dan Romov, boj proti anticiganizmu in odprava negativnih stereotipov o Romih.

Komisija podpira tudi delo organizacije Unesco na področju protirasističnega izobraževanja v EU, kot je bilo napovedano v strategiji za boj proti rasizmu. Unesco je marca 2026 začel izvajati dvoletni projekt, ki ga financira Komisija in ki je posebej namenjen obravnavi oblik rasizma, kot je anticiganizem. Namen projekta je izobraževalcem zagotoviti vire za poučevanje učencev in dijakov o sodobnem rasizmu in njegovi zgodovinski zapuščini ter tako spodbujati bolj vključujoča učna okolja za romske učence in dijake[68].

ZAKLJUČEK

Države članice vse od sprejetja strateškega okvira EU za Rome krepijo institucionalne temelje za izvajanje svojih nacionalnih strategij za Rome. V obdobju 2023–2025 so se v državah članicah še naprej razvijale ključne strukture upravljanja. Nacionalne kontaktne točke za Rome so okrepile svojo usklajevalno vlogo, dialog z romsko in proromsko civilno družbo je postal bolj strukturiran, v več državah pa so poročali tudi o nekoliko večji zastopanosti Romov v javni upravi in na voljenih funkcijah. Poleg tega je bil dosežen viden napredek na več področjih politike: okrepilo se je politično priznavanje anticiganizma, udeležba romskih otrok v predšolski vzgoji in varstvu se je izboljšala, stopnje delovne aktivnosti Romov so se zvišale, države članice pa so razširile ukrepe na področju stanovanj, zdravja in socialne zaščite. Financiranje EU je v celotnem obdobju podpiralo vključujoče nacionalne reforme in pobude.

Raziskava o Romih iz leta 2024 kaže izboljšanje pri 10 od 16 kazalnikov, ki se uporabljajo za spremljanje strateškega okvira EU za Rome. Na primer, večina ciljev strateškega okvira EU za Rome na področju zaposlovanja se zdi dosegljiva do leta 2030. Kljub temu so za dosego vseh ciljev še vedno potrebna znatna prizadevanja, tudi z doslednejšim določanjem nacionalnih ciljev. Kratkoročno financiranje, neenotni okviri za spremljanje in omejeno usklajevanje med ravnmi upravljanja še naprej spodkopavajo učinkovitost in vzdržnost politik za enakost in vključevanje Romov.

Prihodnja leta bodo odločilna. Boj proti anticiganizmu in nadaljnji napredek pri enakosti, vključevanju in udeležbi Romov bosta zahtevala trajno politično zavezanost, učinkovite sistemske reforme, večjo institucionalno zmogljivost, celostne medsektorske pristope k politikam in predvidljive dolgoročne naložbe. Bistvena bosta tudi učinkovito izvrševanje in odločno javno vodstvo. Prihodnji VFO bo zagotovil pomembno priložnost za nadaljnjo okrepitev teh prizadevanj.

Enakost, vključevanje in udeležba Romov niso le zasidrani v temeljnih pravicah, temveč so tudi strateške prednostne naloge za Evropo. V okviru demografskega upada, pomanjkanja delovne sile in vse večje svetovne konkurence lahko vključevanje Romov, ki je ena najmlajših skupin prebivalstva v Evropi, prav tako prispeva h gospodarski odpornosti. Ob približevanju letu 2030 mora strateški okvir EU za Rome še naprej spodbujati te prednostne naloge, hkrati pa prispevati k dolgoročni koheziji in konkurenčnosti Evrope, s čimer odraža zavezanost EU, da se nikogar ne pusti ob strani.

[68] Na voljo na spletnem naslovu: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.